Exkurze do varhan arciděkanského kostela v Domažlicích – Současnost

Petrovy varhany mají 25 znějících rejstříků. V současnosti jich hraje 24, jeden rejstřík 2. manuálů je pro nevyhovující stav kovových píšťal dočasně mimo provoz. Zakoupil jsem již píšťaly nové, ale ještě nedošlo na jejich vintónování do zvukového celku varhan, na což si netroufám.

Původně měly mít varhany rejstříků 26. Ale zřejmě z nedostatku financí nebyl rejstřík, který měl být také na 2. manuálu vystavěn. Jeho klopka na hracím stole je využívána na ovládání tremoly – zařízení, které rozechvíváním proudu vzduchu přiváděného do píšťal, způsobuje chvějivý tón – dodané firmou Melzer. Druhé, silnější tremolo jsem do varhan nainstaloval já a pochází od nástupce firmy Melzer – firmy Organa Kutná Hora, kde jsem pracoval.

V těchto 25 rejstřících je celkem 1380 znějících píšťal, a to 1245 retných a 135 jazykových, u nichž vzniká tón jako u harmonia, které máme v kapli, chvěním kovového plátku ~ jazýčku. Těchto píšťal je ve varhanách
108 s kovovými ozvučnami a 27 s dřevěnými ozvučnami. Retných znějících píšťal je 981 z kovu a 264 ze dřeva.

1. manuál - dolní klaviatura pro ruce - tzv. Hlavní stroj, má 11 rejstříků složených ze 582 kovových a 108 dřevěných retných píšťal a 54 jazykových píšťal.

2. manuál - horní klaviatura pro ruce - tzv. Žaluziový stroj, tvořený 8 rejstříky, má 372 kovových a 48 dřevěných retných a 54 jazykových píšťal. Oba manuály mají jazykové píšťaly s kovovými ozvučnami. Na rozdíl od Hlavního stroje, jenž má za úkol vytvořit základní mohutnost zvuku varhan, má tento stroj úkol doprovodný, a to jak jiných hudebních nástrojů, sólového zpěvu, ale i ostatcích sólových rejstříků varhan.

Narozdíl od tohoto romantického určení jeho funkce, je v dnešních moderních nástrojích tento Žaluziový stroj obsazen sólovými barevnými hlasy varhan, jejichž hlas je možno žaluziovým zařízením jeho skříně utlumovat, jako když zavřeme hrající rádio do šatníku.

Tónový rozsah těchto strojů, jakož i jejich klaviatur je C- f tříčárkované, tedy 54 tónů. Z uvedených čísel vyplývá, že kromě rejstříků celokovových jsou zde řady píšťal, rejstříky, jež jsou ve spodní části tónového spektra z píšťal dřevěných, a vyšší tónové polohy zakončují píšťaly kovové. V takovém rejstříku musí mít jak spodní dřevěné, tak vrchní kovové píšťaly stejnou barvu a sílu tónu a přechod mezi poslední dřevěnou a první kovovou píšťalou odhalí jen citlivé ucho posluchače.

Tónový rozsah tzv. Pedálu, tedy stroje ovládaného klaviaturou pro nohy je C-d jednočárkové, tedy 27 tonů. Úkolem tohoto stroje je nejen basový, tedy tónově nejhlubší základ zvuku varhan. Jeho 6 rejstříků je složeno z 27 kovových a 108 dřevěných retných a 27 jazykových píšťal a dřevěnými ozvučnami.

Prospekt hlavních skříní varhan tvořený 33 píšťalami z hlavního rejstříku varhan - Principálu 1. manuálu - je doplněn kvůli estetické celistvosti prospektu 5 píšťalami neznějícími - němými z takových píšťal v počtu 45 je složen prospekt němého pozitivu v zábradlí. Celkový počet píšťal ve varhanních skříních znějících i neznějících je tedy 1430.

Největší kovová píšťala má délku 283 cm a průměr 14 cm. Nejmenší kovová píšťala má délku těla bez nohy 2,3 cm a přísluší nejvyššímu tónu těchto varhan, jimž je pětičárkové f o frekvenční výšce tónu asi 5650 Hz. Nejdelší dřevěná píšťala svojí délkou o 10 cm přesahuje 5 m, nejširší
dřevena. píšťala má průřez 23 krát 28,5 cm. Nejmenší dřevěná píšťala je dlouhá 30 cm a má průřez o velikosti 3 krát 4 cm. Nejhlubším tónem varhan je Cl o frekvenční výšce 32 Hz.

Pro srovnání: V současnosti stavěné varhany mají tónový frekvenční rozsah od 16 do 16 až 20 tisíc Herzů. Jsou to tóny v šestičárkové oktávě tónové skály. Píšťaly takových tónů mají tělo dlouhé pouze kolem 7 milimetrů o průměru kolem 3 milimetrů. Téměř o dvě oktávy tónového rozsahu tak přesahují rozsah tónového spektra klavíru i všech ostatních hudebních nástrojů. Naše varhany mají tedy šíři tónového spektra srovnatelnou s klavírem.

Spojení mezi jednotlivými technickými zařízeními varhan zajišťuje asi třičtvrtě kilometrů kovových trubek o centimetrovém průměru. Jediným technickým zařízením, které není ovládané pneumaticky, jsou žaluzie 2. manuály. Ty jsou otvírané pomocí táhel, které přes převody vedou až do hracího stolu, kde je varhaník ovládá nožní pákou. Jejich zavřená poloha při uvolnění nožní páky je zajištěna protizávažím.

pokračování příště František Milfort